

Parapsychologisch reïncarnatieonderzoek

Door: Drs. T.P.M. Rivas

Inhoudsopgave

1. Inleiding

- 1.1 Wat verstaan we onder reïncarnatie?
- 1.2 Reïncarnatie als oerconcept bij natuurvolkeren
- 1.3 Reïncarnatie in de Indiase filosofie
- 1.4 Reïncarnatie in het westen
- 1.5 Personalisme en impersonalisme

2. Geschiedenis van het reïncarnatieonderzoek

- 2.1 Hypnoseonderzoek
- 2.2 Uitspraken van helderzienden en mediums
- 2.3 Spontane uitspraken van kinderen

3. Voorbeelden van spontane gevallen

- 3.1 Het geval Shanti Devi
- 3.2 Het geval Jagdish Chandra
- 3.3 Het geval Imad Elawar
- 3.4 Het geval Sujith Lakmal Jayaratne
- 3.5 Het Nederlandse geval Cerunne

4. Algemene kenmerken van spontane gevallen

- 4.1 Leeftijd
- 4.2 Paranormale kennis
- 4.3 Vaardigheden
- 4.4 Moedervlekken en aangeboren afwijkingen
- 4.5 Fobieën en voorliefden

5. De verklaring van spontane gevallen

- 5.1 Bedrog
- 5.2 Zelfbedrog
- 5.3 Fantasie van het kind
- 5.4 Cryptomnesie
- 5.5 Genetisch geheugen
- 5.6 ESP
- 5.7 Morfogenetische velden
- 5.8 Beïnvloeding door een overledene
- 5.9 Reïncarnatie
- 5.10 Nogmaals: personalisme en impersonalisme

6. Het verklarend vermogen van de parapsychologische reïncarnatiehypothese

- 6.1 Hoogbegaaftheid
- 6.2 Tweelingen
- 6.3 Transseksualiteit
- 6.4 Psychologische problemen van jonge kinderen
- 6.5 Vreemde moedervlekken en geboortefwijkingen

7. Herinneringen aan vorige levens

- 7.1 Hoe aannemelijk is het dat we allemaal vorige levens hebben gehad?
- 7.2 Welke bronnen van amnesie kunnen we veronderstellen?
- 7.3 Personalisme en impersonalisme in verband met de kindertijd
- 7.4 Persoonlijke evolutie over meer dan een leven
- 7.5 De invloed van herinneringen aan vorige levens op geestelijke gezondheid en levenshouding
- 7.6 Methoden om herinneringen naar boven te halen
- 7.7 Herinneringen aan vorige levens bij dieren

8. Ervaringen in verband met een spirituele preëxistentie

- 8.1 Herinneringen aan een tussenperiode
- 8.2 Overeenkomsten met bijnadoodervaringen
- 8.3 Aankondigingservaringen
- 8.4 Implicaties

9. Reïncarnatie en zingeving

10. Karma

1. Inleiding

Eén van de hoofdgebieden van het wetenschappelijke onderzoek naar leven na de dood is het onderzoek naar mogelijke herinneringen aan vorige levens. Het ligt aan je definitie van parapsychologie of reïncarnatieonderzoek een *parapsychologisch* deelgebied is of niet. Er bestaan globaal genomen twee hoofddefinities van parapsychologie:

- Parapsychologie is (beperkt tot) onderzoek naar PSI, dat wil zeggen: naar buitenzintuiglijke waarneming (ESP) en psychokinese (PK).
- Parapsychologie is onderzoek naar *alle anomalieën* die samenhangen met de psyche (bewustzijn, ziel of geest), dus inclusief bijvoorbeeld een leven na de dood. Deze definitie komt overeen met die van de oudere term *psychical research*.

Reïncarnatieonderzoek kan volgens de beperkte definitie alleen bij de parapsychologie horen als er ESP of PK bij voorkomt. Onderzoek naar echte *herinneringen* aan vorige levens zouden zo dus buiten de parapsychologie vallen. Volgens de anomalistische definitie horen niet alleen ESP en PK bij de parapsychologie, maar zeker ook herinneringen aan vorige incarnaties, aangezien die evenmin te plaatsen zijn binnen de gangbare psychologische theorievorming. In deze optiek maakt reïncarnatieonderzoek onderdeel uit van het zogeheten *survival* (of onsterfelijkheids)onderzoek,

een tak van de parapsychologie die vooral gebruik maakt van de naturalistische methode (veldonderzoek) en zich daarbij richt op spontane gevallen (casuïstiek).

1.1 Wat verstaan we onder reïncarnatie?

De term *reïncarnatie* is de laatste decennia veel bekender geworden dan voorheen, mede door een stortvloed aan New Age-literatuur. Oorspronkelijk is het woord afgeleid uit het Latijn, om precies te zijn van *reincarnatio*. Dat is als volgt samengesteld: *re* (opnieuw) + *incarnatio* (vleeswording of indaling in den vleze). Het woord reïncarnatie wordt meestal in de letterlijke zin gebruikt. Een ziel, geest of levensprincipe zou daarbij een nieuw aards lichaam aannemen nadat zijn vorige lichaam dood was gegaan. Het gaat doorgaans om een embryonaal, foetaal of babylichaam. Als een ziel of geest incarneert in een ander organisme dat al langer bestond, spreekt men van *bezetenheid* of ook wel *postnatale* reïncarnatie. Wat er vervolgens onder een ziel, geest of levensprincipe wordt verstaan, hangt af van je algemene visie op het vraagstuk van de persoonlijke identiteit (zie 1.4).

Reïncarnatie kan ook figuurlijk worden gebruikt. Zo kun je het bijvoorbeeld hebben over de reïncarnatie van een bekende schrijver, componist of acteur, zonder te bedoelen dat deze letterlijk terug zijn gekomen in een nieuw lichaam. Het gaat er dan puur om dat er een zelfde sfeer of stijl spreekt uit het werk van de nieuwkomer als we al kenden van een overleden voorganger, maar zonder dat er sprake is van meer dan nabootsing.

Er bestaat nog een aantal andere Nederlandse woorden die ongeveer hetzelfde betekenen als reïncarnatie, zoals *wedergeboorte* en *zielsverhuizing*. In de parapsychologische literatuur worden ze nog wel eens gebruikt als synoniem voor reïncarnatie, hoewel deze term zeker de voorkeur geniet. Het van oorsprong Franse woord *renaissance* (dat eigenlijk ook wedergeboorte betekent) benadert een synoniem voor reïncarnatie in de figuurlijke zin.

1.2 Reïncarnatie als oerconcept bij natuurvolkeren

Veel natuurvolkeren houden er een idee van reïncarnatie op na. We moeten daarbij denken aan Afrikaanse, Noord- en Zuid-Amerikaanse en Australische volkeren maar bijvoorbeeld ook aan de Kelten. De mens zou daarbij bestaan uit tenminste twee onderdelen, namelijk een sterfelijk aards lichaam en een onsterfelijk levensprincipe of -kracht. Vaak zou er nog sprake zijn van een fijnstoffelijk lichaam dat beide aan elkaar verbindt. Deze opvattingen hangen samen met een veel voorkomend idee dat de *hele* fysieke wereld beziel zou zijn en dat alle onderdelen ervan met elkaar zouden samenhangen. Daardoor zou men uit natuurverschijnselen van alles kunnen afleiden over het menselijke lot (denk bijvoorbeeld aan de astrologie), maar ook hoe het na de dood met de ziel of geest gesteld is. We moeten daarbij vooral denken aan de opeenvolging der seizoenen. In de winter lijken de planten- en dierenwereld te sterven om in de lente weer herboren te worden. Zo zou ook de mens na zijn dood opnieuw geboren worden in een nieuw lichaam.

Een andere parallel waar men vanuit deze zienswijze naar kan verwijzen is het verschijnsel *metamorfose* bij onder meer insecten. Met name in de vorm van de “dood” van de rups die na verpoping uiteindelijk herboren wordt als vlinder. Deze analogie is blijkbaar zo sterk dat vlinders ook in het westen tegenwoordig nog een onsterfelijke ziel of geest kunnen symboliseren.

Het denken in analogieën kan niet zo maar afgedaan worden als nonsens. In feite speelt het nog steeds een rol in de hedendaagse wetenschap. Bijvoorbeeld in de vergelijkende psychologie, wanneer men op basis van vergelijkbaar gedrag bij verschillende diersoorten concludeert dat er vermoedelijk ook vergelijkbare cognitieve of emotionele processen in het spel zullen zijn. Het probleem van het analogie-argument voor reïncarnatie zit hem dan ook niet zozeer in de denkmethode als zodanig, maar eerder in de validiteit van de concrete analogie. Je kunt uit de

wisseling der seizoenen en de metamorfose bij dieren alleen dan de conclusie trekken dat ook mensen herboren worden, als het in beide gevallen om vergelijkbare geestelijke processen zou gaan. Dat beeld van de natuur past echter niet goed meer in het gangbare westerse wetenschappelijke denken. De jaargetijden en de ingrijpende fysieke veranderingen bij diverse diersoorten worden door natuurwetenschappers doorgaans niet meer opgevat als geestelijke, maar juist als volledig *fysieke* verschijnselen. Er komt volgens deze visie niet eens iets geestelijks aan te pas, laat staan dat er sprake zou zijn van een werkelijke wedergeboorte van een levensprincipe, en dus loopt de analogie volledig mank. Natuurlijk is het mogelijk om te verdedigen dat het denken van natuurvolkeren of het daarmee samenhangende sjamanisme superieur is aan de westerse wetenschap. Maar zolang dat niet wordt onderbouwd met empirisch onderzoek maakt dat nu eenmaal weinig indruk op wetenschappers. Overigens komt er ook bij natuurvolkeren specifiek parapsychologisch bewijsmateriaal rond reïncarnatie voor. Dat wil zeggen dat leden van dergelijke volkeren persoonlijke ervaringen kunnen hebben die wijzen op een mogelijke reïncarnatie.

1.3 Reïncarnatie in de Indiase filosofie

De Indiase filosofie is in het westen aanvankelijk vooral bekend geworden via esoterische, spirituele bewegingen zoals de theosofie. Daardoor menen westerlingen nog wel eens dat al het Indiase wijsgerige denken overeenkomt met de kerngedachten binnen dergelijke stromingen. Dit is echter een versimpeling die geen recht doet aan de rijkdom van de Indiase tradities. Er heeft bijvoorbeeld ook een Indiase vorm van wijsgerig materialisme bestaan.

Toch is het zeker waar dat de invloedrijkste stromingen binnen de Indiase filosofie en theologie uitgaan van reïncarnatie. Het geldt zeker voor de diverse hindoe- en boeddhistische scholen, maar ook voor de rationalistische Nyaya-stroming van het zogeheten logisch realisme, en voor de levensbeschouwing van de jaïns en sikhs.

Soms wordt het reïncarnatieconcept van veel Indiase denkrichtingen opgevat als een erfenis van een voor-filosofisch sjamanisme, maar daarbij miskent men de speciek *filosofische* redeneringen die zijn opgesteld om het bestaan van reïncarnatie te bewijzen. Alleen als je er bij voorbaat van overtuigd bent dat reïncarnatie niet bestaat, is het aannemelijk dat het concept uitsluitend gebaseerd kan zijn op een verkeerde interpretatie van natuurverschijnselen.

Het concept van reïncarnatie is in de Indiase filosofie doorgaans gekoppeld aan twee andere concepten, namelijk *samsara* en *karma*. Samsara duidt een in de kern zinloze kringloop van wedergeboorten op aarde aan. Karma komt in dit verband neer op de consequenties van je daden voor je eigen toekomst. Het is een soort geestelijke wet, waardoor o.a. goed gedrag op den duur tot goede omstandigheden leidt en slechte daden tot ellende. Het aardse leven wordt binnen dit wereldbeeld uiteindelijk steeds gekenmerkt door pijn, verdriet, gemis en frustratie, oftewel: *lijden*. Zelfs alle plezierige emoties en ervaringen zijn eindig, en worden daardoor uiteindelijk steeds weer ingehaald door het alom tegenwoordige leed.

Aangezien lang niet alle daden die we in een leven verrichten karmisch 'uitgewerkt' kunnen zijn, moeten er hoe dan ook meerdere aardse levens bestaan. Alleen door al ons karma op te heffen door meditatie en andere spirituele handelingen, kunnen we de bevrijding (moksha) bereiken en zo uiteindelijk aan samsara, de kring van wedergeboorten, ontkomen. We bereiken dan een onthechte gelukzaligheid die alle aardse begrippen teboven zou gaan, vaak aangeduid als nirwana (hindoeïsme) of nibbana (boeddhisme).

Het brahmanisme heeft deze filosofie van oudsher gekoppeld aan een kastensysteem. Mensen zouden in een bepaalde kaste geboren worden ten gevolge van hun karma. Leden van hogere kasten zouden het door hun vorige levens verdienen om bijvoorbeeld allerlei privileges te genieten, en leden van de laagste kasten zouden zelf hun misère over zich hebben afgeroepen. Het heeft volgens deze visie weinig zin om te streven naar sociale rechtvaardigheid, aangezien die in feite reeds gerealiseerd zou worden door de werking van het karma. Andere Indiase stromingen, zoals het boeddhisme en jainisme, en ook liberale vormen van het zeer pluriforme hindoeïsme hebben zich gelukkig wel verzet tegen deze hardvochtige visie. Het is dus een misvatting dat het concept reïncarnatie in India automatisch gekoppeld zou zijn aan het kastensysteem.

Naast door de filosofische ondersteuning van het concept reïncarnatie, staan India en Aziatische landen die het boeddhisme uit India hebben geïmporteerd bekend om de vele parapsychologische spontane gevallen van mogelijke herinneringen aan vorige levens. Het is aannemelijk dat dit mede samenhangt met een algemene culturele acceptatie van het begrip reïncarnatie.

1.4 Reïncarnatie in het westen

In het oude Griekenland was reïncarnatie geen ongewoon concept. Het maakte o.a. onderdeel uit van de filosofie van Plato, zijn leraar Socrates (althans zoals Plato deze beschrijft) en zijn volgeling Plotinus, maar bijvoorbeeld ook van Pythagoras. Sommige deskundigen denken dat de Griekse reïncarnatiegedachte ontleend was aan de zogeheten Orphische mysteriën, een geheime cultus die op zijn beurt weer zou berusten op oeroude sjamanistische praktijken. Anderen stellen dat er een oosterse invloed uit India is geweest. Maar ook in dit geval hebben specifiek wijsgerige gedachten zeker een rol gespeeld.

Ook bij de oude Grieken kwamen overigens al mensen voor die beweerden dat ze herinneringen hadden aan hun vorige levens, zoals de filosoof Empedocles.

De Griekse reïncarnatiegedachte was een belangrijk onderdeel van het neoplatonisme van Plato's leerling Plotinus en had zo eeuwenlang een aanzienlijke invloed op de klassieke westerse filosofie. Na de opkomst van het christendom werkte zij nog door in de mystieke christelijke stroming van de gnostici en bij vroege kerkvaders zoals Origenes. Al binnen enkele eeuwen werd de gedachte echter gemarginaliseerd binnen het christendom en uiteindelijk ook als ketterij verworpen. Het christendom stelt ook nu nog doorgaans dat ieder slechts één aards leven heeft en daarna "het Oordeel", dat wil zeggen een eeuwige beloning of straf. Pas de laatste decennia tonen met name vrijzinnig protestantse stromingen en bijvoorbeeld ook de Quakers interesse in het reïncarnatieconcept.

Tijdens de middeleeuwen en de renaissance is de reïncarnatiegedachte volledig ondergronds gegaan, en kwam zij bijvoorbeeld voor bij de Katharen en de joodse Kabbalah uit de Provence en Spanje. Wie ervoor uitkwam, zoals Giordano Bruno, liep het gevaar door de Inquisitie tot de brandstapel te worden veroordeeld. Pas vanaf de 18^e eeuw is het in het westen veiliger geworden om openlijk in reïncarnatie te geloven, hoewel het meestal nog als een zonderling idee werd beschouwd.

Onder invloed van Indiase stromingen zoals hindoeïsme en boeddhisme werd reïncarnatie een integraal onderdeel van de filosofie van de Duitse wijsgeer Schopenhauer en van nieuwe occulte of esoterische bewegingen zoals de theosofie en antroposofie. In Oost-Europa ontstond een mystieke joodse groepering van de zogenaamde (C)hassidim, die in reïncarnatie gelooft. Ook in het soefisme en bij de sjiietische moslims kan men het concept aantreffen, evenals onder de Turkse alevieten.

Vanaf de jaren '60 van de 20^e eeuw ontstond de zogeheten *New Age-beweging* vanuit de westerse esoterische onderstroom in combinatie met een hernieuwde belangstelling voor oosterse filosofie. In feite is dit een verzamelnaam voor allerlei opvattingen, zodat lang niet iedereen die zich ermee identificeert in reïncarnatie gelooft. Met name in Latijns-Amerika is er dan nog het zogeheten *kardecisme*, een van oorsprong Franse spiritistische beweging gebaseerd op de geschriften van Allen Kardec (spirituele naam van Hippolyte Léon Denizard Rivail), waar reïncarnatie een belangrijk onderdeel van uitmaakt. Tot slot zijn er hedendaagse westerse filosofen zoals Robert Almeder die op basis van parapsychologisch onderzoek concluderen dat reïncarnatie een feit is. Al met al is reïncarnatie blijkens enquêtes inmiddels voor een groot aantal westerlingen een aannemelijk concept geworden.

Ook in het westen komen mensen met die persoonlijke ervaringen die voor hen wijzen op herinneringen aan vorige levens.

1.5 Personalisme en impersonalisme

Het reïncarnatieconcept kent in essentie twee hoofdvormen.

Sommige stromingen die in reïncarnatie geloven zien het als een wedergeboorte van (tenminste een deel) van een persoonlijke ziel of geest. Dat wil zeggen dat *mensen zelf* geestelijk gezien vorige levens hebben gehad en de dood ook persoonlijk zullen overleven. Deze *personalistische* positie hoort bijvoorbeeld gedeeltelijk bij het hindoeïsme, maar ook bij het jaïnisme, het kardecisme en de joodse Chassidim. Volgens deze opvatting is een baby een in feite een oude persoonlijke ziel in een jong lichaam die slechts aan een nieuw leven begint, zonder daarmee ook een andere, nieuwe persoon te zijn.

Met name veel boeddhistische stromingen en westerse bewegingen die daardoor beïnvloed zijn, hangen een *impersonalistische* visie op reïncarnatie aan, die ook wel bekend staat als anatta-leer (anatta = geen ziel). Volgens deze visie bestaat er tijdens het aardse leven al geen echte persoonlijke ziel of geest en daarom kan deze de dood ook niet overleven of reïncarneren. In het Engels wordt daarom door boeddhisten veelal de voorkeur gegeven aan de term *rebirth* in plaats van *reincarnation*. Impersonalisten geloven wel dat er een wedergeboorte plaatsvindt maar dan uitsluitend van onpersoonlijke geestelijke structuren of zelfs alleen van het karma van een leven. Elk kind dat geboren wordt, is binnen deze optiek enerzijds de wedergeboorte van delen van (het karma van) een overledene, maar anderzijds vooral ook een volledig nieuwe mens.

Uiteraard hebben personalisme en impersonalisme allebei filosofische argumenten geformuleerd vóór de eigen positie en tegen de andere visie. Het ligt in het algemeen aan je verdere filosofische achtergrond welke positie je aannemelijker vindt.

2. Geschiedenis van het reïncarnatieonderzoek

Het parapsychologische onderzoek naar reïncarnatie is relatief gezien nog steeds onbekender dan de populaire literatuur over het onderwerp. Zo heeft het misverstand kunnen ontstaan dat het accent bij reïncarnatieonderzoek ligt bij hypnotische regressies. In feite draait het serieuze onderzoek op dit gebied primair om spontane gevallen bij jonge kinderen.

2.1 Hypnoseonderzoek

Vanaf de 19e eeuw paste men hypnose toe bij mensen met psychologische problemen. Sommige hypnotiseurs leken in staat hun patiënten terug te voeren tot de oorzaak van hun klachten. Dit

proces heet hypnotische *regressie*. De meeste regressiehypnotiseurs zijn niet bezig met wetenschappelijk onderzoek naar de correctheid van herinneringen die tijdens een sessie naar boven kunnen komen. Ze zijn gericht op het verhelpen van psychische klachten. Als een cliënt zich bijvoorbeeld herinnert dat hij als kind erg gepest is en daardoor nu als volwassene last heeft van sociale angsten, zal zijn therapeut doorgaans niet uitzoeken of de gezichten van plaaggeesten uit zijn jeugd die voor zijn geestesoog verschijnen authentiek zijn. Het is voldoende als de herinnering een globaal verband blootlegt tussen bepaalde soorten ervaringen uit het verleden en problemen in het heden.

Dit geldt ook voor hypnotherapeuten die niet alleen regressies uitvoeren naar de kindertijd maar ook naar mogelijke vorige levens. De details die cliënten daarbij kunnen noemen worden daarom meestal niet nagekomen. Enkele reïncarnatietherapeuten stellen zelfs dat het er niet toe doet of mensen werkelijk eerder geleefd hebben. Het enige wat voor hen telt is of er sprake is van een therapeutisch effect. Inmiddels is overigens vastgesteld door onder meer Hans Cladder dat regressies naar mogelijke vorige levens psychotherapeutisch gezien heilzaam kunnen zijn. Hier past nog wel de kanttekening dat hypnotische regressie altijd door professionele therapeuten of onderzoekers moet worden uitgevoerd, omdat er anders psychologisch risico's kunnen zijn voor de cliënt of proefpersoon.

Niet alle reïncarnatietherapeuten staan onverschillig tegenover de vraag of hun cliënten werkelijk naar vorige levens worden teruggevoerd. In Nederland heeft reïncarnatietherapeut Hans ten Dam bijvoorbeeld een handboek geschreven over reïncarnatie, *Een Ring van Licht*, waarin hij ook veel aandacht besteedt aan parapsychologisch onderzoek. Een aantal hypnotiseurs heeft zelf ook onderzoek gedaan, zoals Albert de Rochas, Arnall Bloxham, Morey Bernstein, John Björkhem, Helen Wambach, Thorwald Dethlefsen en Linda Tarazi.

Het bekendste geval van regressie naar een mogelijk vorig leven is nog steeds dat van Bridey Murphy, onderzocht door Bernstein. Een Amerikaanse huisvrouw genaamd Virginia Tighe, herinnerde zich in de jaren '50 een leven als de Ierse Bridey Murphy. Al haar uitspraken werden op de band vastgelegd en voor zover mogelijk geverifieerd. Sceptici probeerden dit geval weg te verklaren door normale kennis, die Virginia in haar huidige leven onbewust zou hebben verzameld. Bernstein toonde in een reactie hierop echter aan dat niet alle gegevens zo gemakkelijk wegverklaard kunnen worden. Wel is het merkwaardig dat men geen historische Bridey Murphy heeft kunnen vinden die overeen zou komen met het verhaal van de Amerikaanse huisvrouw.

Veel recenter, in de jaren '90, onderzocht de hypnotiseur Linda Tarazi het geval van ene Laurel Dilmen (vaak aangeduid als L.D.) die tijdens een aantal sessies beweerde dat ze in een vorig leven Antonia Ruiz Prado had geheten. Ze zou geboren zijn op het 16^e eeuwse eiland Hispaniola en tijdelijk de gevangene zijn geweest van de Spaanse Inquisitie. Overigens kon ze geen Spaans spreken tijdens de regressie, maar ze noemde wel een groot aantal details die historisch correct en behoorlijk onbekend leken. Tarazi vond deze gegevens terug in een oud Spaanstalig boek uit 1881 en stelde vast dat Laurel haar kennis over deze periode waarschijnlijk niet langs normale wegen had verkregen. Net als in het geval van Bridey Murphy, slaagde ze er echter niet in een Antonia Ruiz Prado terug te vinden die overeenkwam met het verhaal van L.D.

Een hypnotiseur die in de jaren '80 veel aandacht heeft gekregen voor zijn reïncarnatieonderzoek is de Australiër Peter Ramster. Hij maakte een tv-documentaire over een studie van vier extra goed hypnotiseerbare vrouwen met voor een belangrijk deel verifieerbare herinneringen. Met name het geval Helen Pickering die zich een leven als een Schotse arts herinnerde lijkt indrukwekkend.

Helaas is hij nooit erg bekend geworden in parapsychologische kringen, zodat er daarbinnen weinig consensus bestaat over de betrouwbaarheid van zijn werk.

Ramster schreef ook een boek over zijn onderzoek. Hierin behandelt hij onder meer een geval van een anonieme proefpersoon die zich een leven tijdens de 17^e en 18^e eeuw in Engeland herinnerde en daarbij naar verluidt paranormale kennis vertoonde van de namen van straten en gebouwen. Ook noemt hij het geval van de 18-jarige Judy Atkinson die zich een leven als Jane uit Engeland herinnerde, geboren in 1919. Volgens Ramster wist Judy het correcte huisadres te noemen, inclusief de juiste postcode.

Als Peter Ramster werkelijk betrouwbaar is, zou zijn werk misschien wel het belangrijkste parapsychologische onderzoek naar regressiehypnose kunnen zijn.

Het zogeheten Jensen-geval betreft een 33-jarige huisvrouw uit Philadelphia, T.E. genaamd, die een hypnotische regressie onderging in de periode '55-'56, onder leiding van haar man, die huisarts was. Daarbij kwam een mannelijke persoonlijkheid genaamd "Jensen" op de proppen, die beweerde dat hij een boer was en daarbij met een zware stem plat 17^e-eeuws Zweeds sprak. T.E. had nooit een Scandinavische taal geleerd.

In een zwakker geval beweerde de vrouw van een Amerikaanse dominee uit Elkton (Virginia), Dolores Jay, dat ze een Duits meisje genaamd Gretchen was geweest die eind 19^e eeuw op 16-jarige leeftijd zou zijn overleden. Ze sprak weliswaar Duits, maar dit was verre van volmaakt, hoewel Dolores Jay nooit Duits zou hebben geleerd.

Dr. Helen Wambach is uniek in haar benadering van reïncarnatie-regressie. Anders dan de overige therapeuten op dit gebied, richtte zij zich in haar onderzoek op groepen proefpersonen die simultaan werden gehypnotiseerd. Hieruit traden gegevens naar voren over het leven in diverse historische periodes die overeenkwamen met de cultuurgeschiedenis daarvan. Volgens Wambach zijn deze patronen niet weg te verklaren door normale voorkennis.

Een van de belangrijkste tegenstanders van het hypnoseonderzoek is de Britse historicus Ian Wilson. Hij schreef een boek getiteld *Reincarnation?* waarin hij aantoont dat veel bekende gevallen van mogelijke herinneringen aan vorige levens onder hypnose verklaarbaar zijn door *cryptomnesie*. Dit woord, dat letterlijk verborgen herinnering betekent, duidt een psychologisch proces aan waarbij men eerst op een volkomen normale manier informatie tot zich neemt, bijvoorbeeld door te lezen, te luisteren naar verhalen of te kijken naar speelfilms. Deze informatie wordt vervolgens op bewust niveau vergeten, maar ze blijft op onbewust niveau bewaard en kan gebruikt worden voor het creëren van schijnbare herinneringen aan een periode die men in werkelijkheid nooit zelf heeft meegemaakt. Iemand die bijvoorbeeld als tiener een boek gelezen heeft over Napoleon, kan de meeste informatie uit dat boek al weer snel vergeten zijn. Als hij vervolgens als volwassene gehypnotiseerd wordt, kan hij onbewust de informatie opdiepen uit zijn geheugen en dus eveneens onbewust omvormen tot persoonlijke herinneringen aan de napoleontische tijd.

Een klassiek voorbeeld van cryptomnesie is dat van een vrouw, Miss C., die begin 20^e eeuw herinneringen leek te hebben aan een leven ten tijde van Richard II als ene Blanche Poynings, een goede vriendin van Maud, de gravin van Salisbury. Later bleek echter dat alle details die zij over dit leven opdreef, stamden uit de roman *Countess Maud* van Emily Holt.

Melvin Harris onderzocht een recenter bekend geval van hypnotische regressie, Jane Evans, en kwam hierbij eveneens tot de conclusie dat het op cryptomnesie berustte.

Dr. Reima Kampman van de Universiteit van Oulu, Finland, heeft experimenten uitgevoerd met hypnotische regressies waarbij hij zijn proefpersonen zelf aanmoedigde om de cryptomnetische bron van hun herinneringen te noemen.

Veel hypnotische regressies zullen waarschijnlijk voornamelijk op fantasie berusten. Romantische levens aan koninklijke hoven, in Egypte of Atlantis lijken bijvoorbeeld erg populair. Toch zijn regressies therapeutisch gezien zoals gezegd vaak zinvol. Dit ligt voor een deel aan het vertrouwen dat cliënten in een therapie stellen. Daarnaast kunnen ook fantasieën een belangrijke rol spelen in het uitwerken van al dan niet onbewuste motieven of emotionele problemen.

Al met al is er wel enig parapsychologisch bewijsmateriaal voor authentieke uitspraken over vorige levens tijdens hypnotische sessies, maar veel materiaal lijkt verklaarbaar door normale psychologische processen zoals cryptomnesie en fantasie.

2.2 Uitspraken van helderzienden en mediums

Enkele paragnosten, zoals de Amerikaan Edgar Cayce en de Nederlander André Groote, hebben zogeheten *readings* of consulten gehouden waarin ze beweerden indrukken te krijgen van het vorige leven van hun cliënten. De parapsycholoog Hiroshi Motoyama, die zichzelf ook als paragnost beschouwt, heeft naar eigen zeggen zelf zo'n geval kunnen natrekken. Over het algemeen zijn deze uitspraken alleen door de paragnosten zelf of hun naaste medewerkers geverifieerd. Het zou interessant kunnen zijn als zij voortaan ook derden in staat stelden om onafhankelijk onderzoek te doen naar hun indrukken.

Hetzelfde geldt voor spiritistische séances of uitlatingen over vorige levens bij channeling-sessies. Ook deze worden tot nu toe doorgaans niet onafhankelijk onderzocht. Het geval Hélène Smith, bestudeerd door Théodore Flournoy, is wat dit betreft uitzonderlijk, maar het bleek geheel op fantasie te berusten. Het medium beweerde onder meer dat ze Marie-Antoinette was geweest en op de planeet Mars had geleefd.

2.3 Spontane uitspraken van kinderen

Het voornaamste deelgebied van het reïncarnatieonderzoek wordt gevormd door studies van spontane uitspraken van jonge kinderen (met name peuters en kleuters). Reeds in de 18^e eeuw documenteerde Munshi Subhan Rai in het boek *Khulasa Tarikh* het geval van een jongen die beweerde dat hij zich een leven herinnerde als zijn vermoorde opa en daarbij moedervlekken vertoonde die overeenkwamen met verwondingen die deze tijdens de moord had opgelopen.

In 1987 publiceerde Lafcadio Hearn een boek over dergelijke gevallen in Japan, *Gleanings in Buddha Fields*. Hiervan is vooral het geval Katsugoro bekend geworden. Deze jongen beweerde dat hij zich een leven herinnerde als Tozo, de zoon van een boer uit Hodokubo genaamd Kyubei en zijn moeder Shidzu. Hij was reeds op zesjarige leeftijd overleden. Katsugoro beschreef hoe zijn ouders eruit hadden gezien en zei dat een winkel en een boom er tijdens zijn leven als Tozo nog niet geweest waren. Katsugoro deed 16 uitspraken die overeenkwamen met het leven van een historische Tozo waarvan hij normaliter niets had kunnen weten. Het geval werd bestudeerd door een speciale Japanse commissie en bewaard in het Japanse staatsarchief.

In 1898 publiceerde Fielding Hall een vergelijkbaar boek, *The Soul of a People*, over spontane gevallen in Birma (het huidige Myanmar). Gabriel Delanne kwam in 1924 met een overzicht van de gevallen die men tot dan toe had verzameld. In dat zelfde jaar publiceerde de Indiër R.B. Shyam Sunderlal een artikel in het Franse tijdschrift *Revue Métapsychique*, getiteld *Cas apparents de réminiscences de vies antérieures*, over vier recente gevallen die hij zelf in India had onderzocht. Drie jaar later verscheen het boekje *Reincarnation: verified cases of rebirth after death* van de Indiase advocaat K.K.N. Sahay, over zeven nieuwe gevallen.

In de jaren '30 veroorzaakte een Indiaas meisje genaamd Shanti Devi uit Delhi veel ophef door haar gedetailleerde herinneringen aan een leven als Lugdi Bai van Mathura. Het geval werd door veel Indiase intellectuelen onderzocht en er werden diverse rapporten over opgesteld.

In de jaren '50 verscheen een verslag over het Indiase geval Parmod van de hand van Dr. B.L. Atreya en in 1960 een boek van S.C. Bose over nog eens 14 gevallen uit India.

In deze zelfde periode startte ook Hemendra Nath Banerjee met zijn internationale onderzoekingen naar reïncarnatie. Hij begon zijn studies van reïncarnatiegevallen in India maar zette ze uiteindelijk ook in andere landen voort. Banerjee werkte tot 1964 samen met dr. Ian Stevenson, de nestor van het westerse parapsychologische reïncarnatieonderzoek. Deze had in 1960 een klassiek artikel gepubliceerd, getiteld *The Evidence for survival from claimed memories of former incarnations*. Sindsdien heeft Stevenson een enorm oeuvre opgebouwd over dit onderwerp, bestaande uit tientallen artikelen en meer dan tien boeken. De voornaamste daarvan zijn wel *Twenty cases suggestive of reincarnation*, *Children who remember previous lives*, *Reincarnation and Biology* and het recente *European Cases of the Reincarnation Type*. Dr. Ian Stevenson is van Canadese origine, maar heeft aan Amerikaanse universiteiten psychiatrie gestudeerd en is sinds 1967 verbonden aan de afdeling Persoonlijkheidsleer van de Universiteit van Virginia te Charlottesville. Naast met reïncarnatieonderzoek houdt hij zich o.a. ook bezig met bijna-doodervaringen en verschijningen van overledenen. Stevenson legde een belangrijke collectie aan, die op dit moment rond de 3000 spontane gevallen omvat. Hij ontwikkelde ook een gedegen methodologie en onderzocht nauwgezet welke hypothesen de resultaten van zijn studies het best konden verklaren.

Veel onderzoek van Stevenson vond plaats in Aziatische landen en Brazilië, waar de bevolking onder invloed van o.a. hindoeïsme, boeddhisme en kardecisme op grote schaal uitgaat van de realiteit van een vorm van wedergeboorte. Toch heeft hij ook onderzoeken verricht in westerse landen, zoals de VS, Engeland en Duitsland. In de niet-westerse wereld werd hij bijgestaan door inheemse onderzoekers, zoals Jamuna Prasad, Satwant Pasricha en Kirti Swaroop Rawat in India, Hernani Guimaraes Andrade in Brazilië, Godwin Samararatne in Sri Lanka en Resat Bayer in Turkije. De meesten van hen publiceerden ook onafhankelijk van Stevenson over hun eigen werk. Zo heeft Dr. Satwant Pasricha een dissertatie geschreven getiteld *Claims of reincarnation: An empirical study of cases in India*.

Daarnaast zijn er onafhankelijke onderzoekers die wel met Stevenson samenwerken, zoals de IJslandse psycholoog Erlendur Haraldsson die studies heeft uitgevoerd in Sri Lanka, het Britse echtpaar Peter en Mary Harrison, de eveneens Britse Mary Rose Barrington, en de Canadese antropologe Antonia Mills die zich toelegt op gevallen onder Noord-Amerikaanse indianen en Inuït. Bekende medewerkers van Stevenson zijn tot slot nog Emily Williams Kelly (voorheen Emily Williams Cook) en Jim Tucker.

In 1990 publiceerde de Nederlandse christelijke theologe Joanne Klink het boek *Vroeger toen ik groot was* over Nederlandse kinderen met herinneringen aan vorige levens. Vanaf 1985 waren Esteban en Titus Rivas actief voor de Stichting voor Wetenschappelijke Reïncarnatieonderzoek i.o., die twee drukken van het boekje *Wetenschappelijk Reïncarnatieonderzoek* liet verschijnen.

In 1996 richtte Titus Rivas samen met Hein van Dongen en Pablo Campo *Stichting Athanasia* op, een stichting voor parapsychologisch en filosofisch onderzoek naar leven na de dood, reïncarnatie en de evolutie van de persoonlijke ziel. Athanasia werkte vanaf het begin samen met onderzoekers zoals Ian Stevenson en Kirti Swaroop Rawat en andere organisaties, zoals Stichting Merkawah en Stichting Spirituele Ontwikkeling. In 2000 verscheen het boek *Parapsychologisch onderzoek naar reïncarnatie en leven na de dood* van Titus Rivas en in 2003 zijn *Uit het leven gegrepen*. In 2004

zal *Reincarnation: How strong is the scientific evidence?* verschijnen, een digitaal boek geschreven door Rawat en Rivas samen.

3. Voorbeelden van spontane gevallen

Hieronder een vijftal gevallen uit respectievelijk India, Libanon, Sri Lanka en Nederland.

3.1 Het geval Shanti Devi

Het Indiase meisje werd geboren op 11 december 1926 te Delhi. Vanaf haar vierde praatte ze uit zichzelf over een vorig leven. Ze zei dat haar echtgenoot zich in Mathura bevond, op zo'n 145 km van Delhi. Hij zou daar een winkel bezitten voor de zogeheten Dwarkadheesh Tempel. Ze noemde haar naam, Lugdi Bai, en zei dat ze de vrouw van Chaubey was. Haar ouders negeerden haar omdat ze dachten dat ze zo maar wat fantaseerde, maar Shanti kwam steeds terug op dit verhaal en had het over concrete gebeurtenissen in Mathura die ze met haar man zou hebben meegemaakt. Ze vertelde rond haar zesde bovendien gedetailleerd hoe ze was overleden tijdens een keizersnede.

Uiteindelijk noemde ze ook de voornaam van haar man, Kedar Nath, waardoor een ver familielid van haar contact met hem zocht. Hij stuurde hem een brief met daarin de voornaamste uitspraken van Shanti. De genoemde details bleken voor het grootste deel overeen te komen met het leven van zijn overleden vrouw Lugdi. Later kwamen de twee families ook bij elkaar op bezoek, en daarbij gaf Shanti nog meer details op en herkende ze personen en plaatsen uit haar vorige leven. Ook had ze een aantal herinneringen aan een soort tussenperiode tussen haar dood en haar huidige leven.

Dit geval werd onderzocht door Indiërs, maar ook door de Zweed Sture Lönnerstrand die er een boek over schreef dat in het Nederlands is vertaald door Mirananda.

Dr. Kirti Swaroop Rawat, die vlak voor haar dood het laatste wetenschappelijke interview hield met Shanti, stelde vast dat ze allerlei gedragingen had vertoond die overeenkwamen met de rol en gevoelens die bij Lugdi hoorden. Bovendien wist zij Kedar Nath te vertellen op welke specifieke manier zij als Lugdi gemeenschap met hem had gehad, iets wat alleen hijzelf kon weten.

3.2 Het geval Jagdish Chandra

Jagdish Chandra, het zoonje van de Indiase advocaat K.K.N. Sahay uit Bareilly, herinnerde zich rond zijn derde, vanaf 1926, een vorig leven in Benares (het huidige Varanasi). Zijn vader zou Babu Pandey hebben geheten. Jagdish beschreef het huis in Benares en de hedonistische leefwijze van zijn vader. Hij vermeldde ook allerlei privé-zaken van zijn vorige familie. K.K.N. Sahay schreef een tweetal brieven aan een Engelstalige krant, *The Leader*, waarin hij lezers opriep om de uitspraken van zijn zoon te bevestigen of ontcrachten. Hij ontving twee reacties die hem op het spoor zetten van een overledene uit Benares, Jai Gopal, wiens leven in de meeste opzichten overeenkwam met het verhaal van Jagdish en die twee en een half jaar voor diens geboorte was gestorven. Jagdish Chandra slaagde er uiteindelijk ook in uit zichzelf de weg te vinden in Benares en mensen uit zijn vorige leven te herkennen.

Het geval werd later ook nog onderzocht door S.C. Bose en Ian Stevenson. Hieruit bleek dat Jagdish Chandra maar liefst 51 uitspraken had gedaan over zijn vorige leven, en dat 12 hiervan door zijn vader waren genoteerd voordat hij op onderzoek uit ging. Slechts van een klein aantal uitspraken kon niet met zekerheid worden vastgesteld of ze correct waren. Op een enkel punt ging hij de fout in. Hij beweerde dat zijn vader een stel auto's had bezeten, terwijl Babu Pandey alleen regelmatig een aantal auto's in bruikleen had.

Bovendien stelde Ian Stevenson vast dat het gedrag van Jagdish Chandra op 14 punten sterk gerelateerd leek aan het vorige leven, zoals een weigering om vlees en eieren te eten, en een voorkeur voor het dragen van een lendedoek.

3.3 Het geval Imad Elawar

Rond 1960 herinnerde een ongeveer tweejarige Druzen-jongen uit Kornayel (Libanon), Imad Elawar geheten, zich spontaan een vorig leven. Hij noemde namen van mensen, gebeurtenissen en bezittingen uit dat leven. Imad zei dat hij uit Khriby kwam en dat zijn familie Bouhamzy heette. Ook noemde hij de naam Jamileh en zei dat ze veel mooier was dan zijn moeder.

Zijn ouders brachten dit hele verhaal uiteindelijk in verband met het leven van ene Mohamed Bouhamzy. Ian Stevenson kwam er achter dat dit onterecht was, omdat belangrijke details niet overeenkwamen met diens leven. Stevenson stelde in 1964 een rapport op van alle uitspraken van Imad alvorens hij zelf op zoek ging naar gegevens over een overledene die ermee overeen zouden komen. Uiteindelijk stuitte hij zo op Ibrahim Bouhamzy, die onder meer een maitresse had gehad die Jamileh heette. Van de 57 uitspraken die Stevenson vastlegde waren er slechts 3 incorrect en 3 onverifieerbaar. In Khriby herkende Imad ook nog enkele plaatsen en mensen die verband hielden met het leven van Ibrahim Bouhamzy.

Ook qua gedrag kwam Imad op belangrijke punten overeen met Ibrahim Bouhamzy, onder meer in een sterk verlangen naar Jamileh en in zijn neiging om ruzie te zoeken.

3.4 Het geval Sujith Lakmal Jayaratne

Sujith Lakmal Jayaratne uit Homagama (Sri Lanka) herinnerde zich rond 1971 op de leeftijd van anderhalf tot twee een leven in de plaats Gorakana toen hij nog Sammy zou hebben geheten. Toen hij pas 8 maanden oud was, vertoonde hij overigens al een fobie voor vrachtwagens, die hij later in verband bracht met zijn dood. Hij noemde ook details over leden van de vorige familie en over Gorakana. Een boeddhistische monnik ving op wat Sujith vertelde over zijn vorige leven en lichtte een andere monnik in die 16 uitspraken van de jongen opschreef alvorens hij overging tot verificatie. Hij slaagde erin ene Sammy Fernando te traceren en Sujith herkende uiteindelijk familieleden van deze man. Sujith had onder meer gezegd dat zijn vader Jamis heette, dat zijn leraar Francis heette en dat hij ene Kusuma geld had gegeven, wat allemaal van toepassing bleek. Ook vertoonde hij een grote gehechtheid aan de vrouw van Sammy.

Overigens was Sujith niet in staat om alles uit het vorige leven te herkennen.

Gedragsmatig was het opvallend dat de jongen vaak om *arrack* (sterke drank) en sigaretten vroeg, aangezien dit kenmerkend was geweest voor Sammy. Hij was ook goed in staat om een dronkelap te imiteren. Bovendien kon hij opvliegend zijn, wat typerend was geweest voor Sammy. Verder hield hij jarenlang een fobie voor vrachtwagens en droeg hij zijn sarong op dezelfde manier als Sammy had gedaan.

3.5 Het Nederlandse geval Cerunne

Eind jaren '90 herinnerde het ongeveer twee-jarige Nederlandse meisje Cerunne uit Molenhoek (Gelderland) zich een vorig leven als een zeeman die arme blanke mensen uit La Garoenja of Karoenja naar een eiland met palmbomen bracht. Ze vertelde dat ze zelf Peer had geheten en had gevaren op een schip dat de Vurk werd genoemd. Ook beschreef ze een wandelstok die tegelijk als wapen kon dienen en als *moekille* bekend stond.

Cerunne vertelde allerlei details over haar leven op zee. Zo zei ze dat er soms vechtpartijen waren geweest aan boord en gaf ze aan hoe armoedig de passagiers waren ondergebracht op het schip.

Ze vertoonde ook meer dan gemiddeld stoer gedrag en ging bij leeftijdgenoten vaak door voor een jongetje.

Een team van Stichting Athanasia onderzocht of de herinneringen van Cerunne betrekking konden hebben op een historische periode. Men ontdekte dat de Spaanse stad La Coruña een belangrijke haven kent die vroeger een grote rol speelde bij de emigratie naar onder meer Cuba, een eiland met palmbomen. De emigranten waren over het algemeen erg arm en de omstandigheden aan boord van de passagiersschepen waren abominabel. In de streek rond La Coruña, Galicië, is sinds de pelgrimages naar de stad Santiago de Compostela, een speciale, van oorsprong Baskische wandelstok bekend die ook als wapen dienst kan doen door een metalen punt aan het einde ervan. De wandelstok heet *makila*.

De naam Peer kan in verband worden gebracht met de bestaande Catalaanse naam *Per* of het Spaanse *Pedro* en het woord Vurk met enige fantasie met het Spaanse woord *barco* of *barca* (schip).

In het geval Cerunne kon men geen concrete overledene traceren wiens leven helemaal overeen zou komen met haar verhaal. Toch zijn er opmerkelijke historische parallellen gevonden die doen vermoeden dat het in dit geval om dezelfde soort herinneringen kan gaan als bij geverifieerde gevallen. Ook lijkt het geval qua structuur in belangrijke mate op een geverifieerd geval.

4. Algemene kenmerken van spontane gevallen

Bij spontane gevallen van kinderen met mogelijke herinneringen aan vorige levens keert een aantal kenmerken regelmatig terug. Ian Stevenson en de Nederlandse parapsycholoog Sybo Schouten stelden in 1998 vast dat geverifieerde en ongeverifieerde gevallen in een belangrijke mate structureel met elkaar overeenkomen.

Voorbeelden van algemene kenmerken zijn: leeftijd, paranormale kennis, vaardigheden, moedervlekken en fobieën.

4.1 Leeftijd

De meeste kinderen met mogelijke herinneringen aan vorige levens komen daar voor het eerst mee op de proppen als ze tussen de 2 en 5 jaar oud zijn. Gemiddeld zijn ze daarbij ongeveer tussen de 2,5 en 3. Er komen ook gevallen voor waarin de herinneringen zich pas later manifesteren, maar dat zijn uitzonderingen.

De meeste kinderen houden hun herinneringen slechts enkele jaren bewust vast. Na twee of drie jaar treedt er meestal een vervaging op, hoewel ze vaak nog wel enkele bewuste herinneringen behouden. Enkele kinderen kunnen hun herinneringen ook nog vasthouden als ze volwassen zijn geworden.

4.2 Paranormale kennis

Veel gevallen van mogelijke herinneringen aan vorige levens lijken paranormale kennis te bevatten, dat wil zeggen informatie die het kind niet op een normale manier kan hebben verworven. Vaak is de overledene die het zou zijn geweest onbekend bij de huidige sociale omgeving van het kind of zijn de details die het kind weet op te dissen erg intiem en specifiek.

Ook zijn kinderen vaak in staat om mensen en plaatsen uit het vorige leven te herkennen die ze in hun huidige leven nooit eerder hebben gezien. Dit verschijnsel wordt ook wel *deja-vu* genoemd.

Uiteraard hebben onderzoekers ook hierbij gekeken of deze herkenningen toegeschreven kunnen worden aan normale aanwijzingen.

4.3 Vaardigheden

Sommige kinderen met herinneringen aan vorige levens vertonen vaardigheden die ze niet in het huidige leven hebben verworven en overeenkomen met wat ze in het vorige leven konden. Er zijn o.a. voorbeelden van een bijzondere aangeboren technische of muzikale vaardigheid. Een aantal kinderen vertoont een aanleg voor een bepaalde vreemde taal die ze in het vorig leven spraken en sommigen kennen zelfs nog woorden of uitdrukkingen uit die taal, die ze in dit leven nooit hebben geleerd, een vorm van *xenoglossie*.

4.4 Moedervlekken en aangeboren afwijkingen

In veel gevallen vertonen kinderen merkwaardige moedervlekken of aangeboren fysieke afwijkingen die qua plaats en vorm overeenkomen met een verwonding die verband houdt met de doodsoorzaak uit het vorige leven. Ze kunnen zich bijvoorbeeld herinneren hoe ze zijn doodgeschoten en vertonen daarbij ronde moedervlekken ter hoogte van de plek waarop ze in hun vorige incarnatie geraakt zouden zijn. Of ze kunnen bepaalde lichaamsdelen missen die rond het moment van hun overlijden werden afgehakt. Soms zijn er ook afwijkingen die samenhangen met andere verwondingen uit het vorige leven.

Dit onderwerp wordt grondig behandeld in Stevensons uitvoerige boek *Reincarnation and Biology* en de samenvatting daarvan, *Where reincarnation and biology intersect*, dat in het Nederlands vertaald is als *Bewijzen van reïncarnatie*. Ian Stevenson brengt het fenomeen in verband met andere vormen van psychogene (psychokinetische) beïnvloeding van het eigen lichaam en bakent het af tegen het zogeheten *verzien*, de specifieke fysieke beïnvloeding van een ongebooren vrucht door voorstellingen van de moeder.

4.5 Fobieën en voorliefden

Kinderen met herinneringen aan vorige levens kunnen voorkeuren en aversies vertonen die verband houden met de vorige incarnatie. Bijvoorbeeld in de vorm van een fobie voor voorwerpen waardoor ze om het leven zijn gebracht, voor water, indien ze zijn verdronken of voor vuur, als ze zijn verbrand. Maar ook in de vorm van een grote belangstelling voor bijvoorbeeld sterke drank, sex of spirituele ontwikkeling die overeenkomen met interesses uit het vorige leven.

5. De verklaring van spontane gevallen

Bij naturalistisch onderzoek probeert men in het algemeen spontane gevallen te verklaren aan de hand van de beschikbare gegevens. Sommige experimentele onderzoekers kijken neer op naturalistisch onderzoek, omdat men daarbij niet alle variabelen vooraf kan controleren. Ze duiden goed gedocumenteerde gevallen (*case studies* of *case histories*) nog wel eens aan als niet meer dan *anecdotes*, terwijl dat nu juist verhalen zijn die *niet* goed onderzocht en gedocumenteerd zijn.

Bij reïncarnatieonderzoek kunnen we nu eenmaal niet alle variabelen onder controle hebben en zijn we daarom hoe dan ook aangewezen op een grondige studie van het bewijsmateriaal. De werkwijze lijkt op de methoden van de geschiedgeschiedschrijving, archeologie of antropologie.

Iemand die alleen experimenteel onderzoek serieus neemt als bron van wetenschappelijke kennis of theorievorming, kan dus niets aanvangen met het naturalistische reïncarnatieonderzoek. Maar dat

ligt meer dan aan zijn opvattingen van wat wetenschappelijk is, dan aan de kwaliteit van het onderzoek zelf.

5.1 Bedrog

Bijna niemand die enigszins op de hoogte is van het reïncarnatieonderzoek, zal beweren dat de gevallen meestal berusten op bedrog. Het is namelijk in veruit de meeste gevallen niet aannemelijk dat de betrokkenen daar motieven toe hebben. Er bestaan ook slechts enkele concrete aanwijzingen voor echte gevallen van bedrog. Bijvoorbeeld dat van Nirmal Singh (pseudoniem), waarin Indiase dorpelingen een verhaal ophingen tegenover een Singhalese Boeddhistische monnik over vermeende uitspraken van een kind die er op zouden wijzen dat hij de neef van die monnik was geweest. De dorpelingen wilden de monnik op deze manier geld afhandig maken. Ook is er nog een aantal gevallen uit India bekend waarin ouders beweerden dat hun kind herinneringen had aan een leven als een beroemdheid zoals Mahatma Gandhi.

In gevallen van bedrog gaat het feite altijd om sterke economische of sociale motieven. De meeste betrouwbare gevallen op dit gebied draaien echter niet om beroemdheden of rijkdom, maar om doorsnee overledenen die buiten hun eigen kring niet of nauwelijks bekend waren en na hun dood geen vermogen nalieten.

Bovendien kunnen de meeste gevallen niet door bedrog verklaard worden, omdat ze daar te complex voor zijn. Er zouden veel te veel mensen betrokken moeten zijn bij een soort samenzwering waar zij zelf niets aan zouden hebben.

Sommigen schatten het aantal gevallen dat op bedrog zou kunnen berusten daarom op maximaal 2 procent. In Nederland zijn er vooralsnog geen gevallen van bedrog ontdekt op dit gebied.

5.2 Zelfbedrog

Een volgende verklaring die men moet onderzoeken is zelfbedrog.

Het is bekend dat ouders als hun kind overlijdt, geneigd kunnen zijn om dit kind als het ware te “vervangen” door een nieuw kind. Soms vergelijken ze het nieuwe kind daarbij ook expliciet met de overledene en sporen hem aan zich ermee te identificeren. Het is voorstelbaar dat dit proces ook kan optreden bij sterfgevallen van andere dierbaren. Toch kan het in principe slechts een deel van de gevallen verklaren, omdat er vaak geen link bestaat tussen de overledene en de huidige ouders of sociale omgeving.

Zelfbedrog komt verder ook voor bij volwassenen die beweren dat ze zich een vorig leven kunnen herinneren, zonder dat ze daar al als kind tekenen van vertoonden die door anderen nu nog kunnen worden bevestigd. Meestal is er daarbij een vermeend emotioneel verleden in het spel, bijvoorbeeld in verband met een ramp of oorlog. Een Nederlands voorbeeld betreft vermeende herinneringen aan de ondergang van de Titanic.

Tot slot zijn er gevallen bekend waarin de ouders graag willen dat hun kind de reïncarnatie van een beroemde persoonlijkheid is, terwijl dat kind daar zelf nooit spontaan over begonnen is.

5.3 Fantasie van het kind

In 1920 beschreef de psychoanalyticus Ernest Jones een kinderlijke fantasie die hij de *reversal of generations* doopte. Volgens deze fantasie krimpen mensen naarmate ze ouder worden fysiek steeds verder totdat ze uiteindelijk weer baby's geworden zijn. Daarna vindt er een omkering van

de rol van de generaties plaats doordat de vroegere kinderen zich nu moeten bekommeren om hun ouders.

Jones verklaart de fantasie als een gevolg van het beperkte begrip bij jonge kinderen van wat het betekent om dood te zijn. Het is echter ook denkbaar dat het neerkomt op een vertekende versie van een besef dat er reïncarnatie bestaat.

Hoe dan ook zijn fantasieën niet toereikend om alle gevallen op dit gebied bevredigend te verklaren. In veel gevallen is er namelijk sprake van niet-triviale kennis of vaardigheden die het kind zich niet op een normale wijze eigen gemaakt kan hebben.

5.4 Cryptomnesie

De meeste kenners van het reïncarnatieonderzoek geven toe dat de voorgaande hypothesen ontoereikend zijn om het bewijsmateriaal op dit gebied te kunnen verklaren.

Ze wijzen echter op de mogelijkheid dat kinderen alle schijnbaar onverklaarbare kennis alsnog op een normale manier hebben opgedaan, en de bron daarvan later gewoon vergeten zijn. De Nederlandse scepticus Jan Willem Nienhuys beweert zelfs dat Ian Stevenson deze hypothese negeert. Het tegendeel is waar, want cryptomnesie vormt al sinds de jaren '80 de voornaamste alternatieve hypothese die Stevenson in elk afzonderlijk geval tracht uit te sluiten.

In een aantal cases is het werkelijk zeer onaannemelijk dat de correcte uitspraken van het kind berusten op cryptomnesie, omdat de overledene onbekend was bij de omgeving van het kind en er sprake was van een relatief grote geografische en sociale afstand. Bovendien beschikt het kind vaak over zeer persoonlijke en intieme informatie die alleen aan de naaste familie en vrienden van de overledene bekend was.

Ian Stevenson stelt dan ook dat de abstracte mogelijkheid van cryptomnesie een soort dogma wordt als je er ook nog je toevlucht toe neemt in een concreet geval terwijl alles binnen datzelfde geval er juist tegen pleit.

5.5 Genetisch geheugen

Mensen die slecht op de hoogte zijn van het reïncarnatieonderzoek denken soms dat herinneringen aan vorige levens wijzen op een genetisch geheugen. Dit is overigens een concept dat haaks staat op de moderne biologie die genetische ('Lamarckiaanse') overerving van verworven kennis verwerpt. Een genetisch geheugen zou slechts ondersteund kunnen worden door gevallen waarin de overledene de directe voorouder van het kind was en stierf *tijdens de verwekking* van een nakomeling. Er zijn geen belangrijke gevallen bekend met dit hypothetische patroon.

5.6 ESP

Alleen sceptici zullen tegenwoordig nog beweren dat reïncarnatieonderzoek geen parapsychologisch interessant bewijsmateriaal heeft opgeleverd. Binnen de serieuze parapsychologie is deze opinie inmiddels ongebruikelijk geworden door de hoge kwaliteit van het onderzoek van Ian Stevenson en zijn collega's. Er zijn hoe dan ook gevallen die meer behelzen dan bedrog, zelfbedrog, fantasie of cryptomnesie.

Emeritus hoogleraar Jim Deardorff heeft onlangs in navolging van Peter Sturrock een methode ontworpen waarmee je het gehalte aan paranormale uitspraken bij reïncarnatiegevallen kunt inschatten. Een eerste test met deze methode wijst uit dat er een harde kern bestaat van gevallen die met een zeer hoge waarschijnlijkheid niet op toeval berust.

Aan de Universiteit van Virginia heeft Jim Tucker een schaal ontwikkeld om het gehalte van gevallen te meten aan de hand van hun kenmerken.

Zoals we hebben gezien, zijn er gevallen waarbij de onderzoekers de uitspraken van het kind zelf vastlegden voordat ze die trachtten te verifiëren, zodat overeenkomsten tussen zijn of haar herinneringen en een historische overledene niet pas achteraf verzonnen kunnen zijn door de huidige familie. Een extra goed onderzochte, recente *case* van dit type is het Libanese geval van Nazih Al-Danaf, bestudeerd door Erlendur Haraldsson en Majd Abu-Izzeddin.

De Nederlandse parapsycholoog Peter van der Sijde heeft in navolging van W.H.C. Tenhaeff getracht om het specifiek paranormale bewijsmateriaal te verklaren door middel van een vorm van buitenzintuiglijke waarneming oftewel ESP of “Super-ESP” (waarbij *Super* staat voor de buitengewone mate waarin deze buitenzintuiglijke waarneming zou moeten zijn opgetreden).

Hij lijkt daarbij echter het volgende over het hoofd te zien:

- In een aantal gevallen is er niet alleen sprake van paranormale informatie, maar ook van paranormale *vaardigheden*. Er bestaat geen eenduidig bewijsmateriaal dat ESP voldoende zou zijn om vaardigheden over te nemen zonder ze eerst zelf aan te leren.
- De paranormale informatie staat nooit op zich bij deze gevallen, maar ze hangt samen met een algemene, *emotionele identificatie* met het vorige leven. In de meeste gevallen met paranormale kennis is het zeer onaannemelijk dat het kind een motief zou hebben om zich jarenlang sterk met een onbekende overledene te identificeren. Sterker nog, veel herinnerde levens zijn onaantrekkelijk, zeker voor jonge kinderen. Alleen een bizarre, onpsychologische ESP-theorie die ontkent dat kinderen een motief nodig hebben om zich met een willekeurige overledene te identificeren zou dit nog kunnen ondervangen. Er bestaat echter geen onafhankelijk bewijsmateriaal voor zo’n theorie en het gaat te ver om haar zo maar aan te hangen, aangezien ze in strijd lijkt met de motivatiepsychologie.
- De meeste kinderen in deze gevallen vertonen *geen paranormale begaafdheid*.
- De *moedervlekken en aangeboren afwijkingen* kunnen niet verklaard worden door ESP (alleen).

Om deze redenen stellen de meeste reïncarnatieonderzoekers tegenwoordig dat de ESP-hypothese geen serieuze kandidaat vormt op dit gebied.

Er is zeker sprake van *paranormale* kennis, maar dat is geen synoniem voor kennis verkregen door middel van ESP. Het gaat om kennis die net als paragnostische indrukken onverklaarbaar is door “normale” hypothesen, d.w.z. door hypothesen die ontleend zijn aan het dominante westerse wetenschappelijke mensbeeld.

5.7 Morfogenetische velden

De alternatieve bioloog Rupert Sheldrake heeft een theorie ontwikkeld over zogeheten morfogenetische velden die een rol zouden spelen tijdens de vorming van een organisme. Deze velden zouden volgens hem ook gebruikt worden om buiten ruimte en tijd informatie uit te wisselen met andere leden van dezelfde soort en zelfs met andere diersoorten. Sheldrake noemt dit proces *morfische resonantie*. Het zou sterker optreden naarmate er meer verwantschap (of ruimer: overeenkomsten) bestaat tussen twee individuen.

Deze theorie is ook toegepast op het reïncarnatieonderzoek. Het morfogenetische veld van een kind zou informatie oppikken van het morfogenetische veld van een overledene en het kind zou zich daar vervolgens mee identificeren. De theorie blijkt echter al net zo mank te gaan als de ESP-hypothese, omdat er in de meeste paranormale gevallen niet eens directe verwantschap bestond tussen de overledene en het kind. Dus zelfs genetisch zouden er geen bijzonder sterke *overeenkomsten* bestaan met de overledene, die een (hypothetische) bijzondere morfische resonantie nog enigszins aannemelijk zouden kunnen maken.

5.8. Beïnvloeding door een overledene

Een ieder die de argumenten tegen de ESP-hypothese en morfische resonantie-hypothese serieus neemt, zal moeten erkennen dat reïncarnatieonderzoek hoe dan ook wijst op activiteit van een overledene na zijn dood.

Uit het reïncarnatieonderzoek zelf blijkt dat kinderen niet afwisselend twee persoonlijkheden vertonen, zoals gemeld wordt in de bezetenheidsliteratuur.

Kinderen weten meestal ook niets te melden over wat er met de omgeving van het vorige leven is gebeurd sinds de dood van de overledene. Ook kan beïnvloeding door een overledene niet goed verklaren waarom kinderen geboren worden met moedervlekken en geboortefwijkingen die overeenkomen met de doodsoorzaak uit het vorige leven.

Tot slot is het moeilijk voorstelbaar dat een overledene een kind zo zou willen beïnvloeden dat het denkt zelf die overledene te zijn geweest. Ook de beïnvloedingshypothese biedt dus geen bevredigende verklaring van paranormale gevallen op dit gebied.

5.9 Reïncarnatie

Nadat veel onderzoekers op dit gebied alle overige (normale en parapsychologische) theorieën hebben verworpen, blijkt volgens hen reïncarnatie de meest aannemelijke hypothese voor paranormale gevallen op dit gebied. Ian Stevenson stelt dan ook dat we tegenwoordig van een *rational belief* mogen spreken als men in reïncarnatie gelooft.

Het gaat hierbij trouwens om een wetenschappelijke, falsifieerbare hypothese. Als namelijk blijkt dat er kinderen zijn die paranormale herinneringen hebben aan (en zich identificeren met) iemand die op dat moment nog springlevend is, wordt daarmee weerlegd dat de reïncarnatiehypothese de beste hypothese voor alle paranormale gevallen is.

Sommige tegenstanders van de reïncarnatiehypothese voeren aan dat er nu veel meer mensen bestaan dan vroeger. Dit is echter alleen een probleem als mensen nooit andere dieren geweest kunnen zijn en bovendien als mensen direct na hun dood weer reïncarneren. Uitgaande van de gevallen op dit gebied blijkt juist dat er meestal een *tussenperiode* tussen dood en reïncarnatie is.

Een ander bezwaar dat je wel eens hoort luidt dat de neuropsychologie zou uitwijzen dat de geest of het bewustzijn volledig gebonden is aan de hersenen en de dood daardoor niet kan overleven. Dit is echter slechts één interpretatie van de gegens op neuropsychologisch gebied. Een andere, concurrerende interpretatie luidt dat de geest een zelfstandige entiteit is die in wisselwerking staat met de hersenen. Naast parapsychologen, zijn er ook neurologen, filosofen en medici die deze interpretatie aanhangen. Bovendien is er de laatste jaren meer bewijsmateriaal voor gekomen uit de hoek van het onderzoek naar bijnadoodervaringen dat ook door Nederlanders zoals Dr. Pim van Lommel wordt verricht. Patiënten zoals Pam Reynolds uit Atlanta blijken terwijl hun hersenactiviteit aantoonbaar stil lag, levendige ervaringen te hebben gehad, hetgeen niet past in het materialistische beeld van de verhouding tussen hersenen en geest.

5.10 Nogmaals: personalisme en impersonalisme

Zoals we in 1.4 hebben gezien, kun je zowel een personalistische als een impersonalistische visie hebben op reïncarnatie. Dat heeft uiteraard ook invloed op de uitwerking van de parapsychologische reïncarnatietheorie. Zo zijn er expliciet hindoeïstische onderzoekers, zoals Jamuna Prasad, die een personalistische theorie hanteren, en impersonalistische boeddhistische

wetenschappers in Zuid-Oost Azië. Ook in het westen zie je deze theoretische tweedeling, hoewel de eigen positie niet altijd even expliciet naar voren treedt. Ian Stevenson heeft bijvoorbeeld verschillende uitspraken gedaan die soms doen denken aan een boeddhistisch impersonalisme, maar soms juist weer aan een personalistische positie. Jürgen Keil heeft wel duidelijk stelling genomen voor een impersonalisme, en de in Nederland gevestigde Stichting Athanasia hanteert juist weer een personalistische interpretatie als algemene werkhypothese. De kinderen in dit soort gevallen hangen trouwens impliciet ook een personalistische theorie aan, doordat ze stevast zeggen dat *zijzelf* en niet iemand anders een vorig leven hebben gehad.

In het algemeen kan men stellen dat het reïncarnatieonderzoek vooral van groot belang lijkt binnen een personalisme omdat reïncarnatie volgens deze visie iedereen (althans iedereen die reïncarneert) persoonlijk aangaat. Kinderen met herinneringen aan vorige levens zijn daarbij letterlijk dezelfde persoon als in het vorige leven, en hebben sindsdien slechts een ander lichaam, andere omstandigheden en andere indrukken gekregen. Ze blijven zichzelf, ook als ze zich verder ontwikkelen en nieuwe ervaringen opdoen.

Dit verschil wordt waarschijnlijk enigszins weerspiegeld in het relatief geringe élan voor het reïncarnatieonderzoek onder westerlingen die boeddhistisch georiënteerd zijn en het betrekkelijk grote enthousiasme onder aanhangers van de Hare Krishna-beweging of de Omroep Hindoe Media (OHM).

Impersonalisten en personalisten vliegen elkaar op theoretisch vak al duizenden jaren in de haren en het is ook niet te verwachten dat er binnen afzienbare tijd slechts één stroming zal overblijven. Het is voor de voortgang en bloei van het reïncarnatieonderzoek van belang dat onderzoekers expliciet een positie in het debat bepalen, omdat dat leidt tot meer coherentie van hun theorievorming. Daarnaast is het ook nodig dat ze respect houden voor mensen met andere visies, dat wil zeggen ook als zij hun positie intellectueel aanvallen.

Een subtieler onderscheid tussen personalisme en impersonalisme is nog dat tussen ultiem personalisme en transpersonalisme. Sommige personalistische stromingen gaan er namelijk vanuit dat er wel een persoonlijke ziel bestaat die de dood overleeft, maar stellen dat die ziel uiteindelijk toch zal opgaan in God. Ze stellen ze in dit opzicht dus dat de persoonlijke ziel weliswaar de dood overleeft, maar niet *eeuwig* is. Hier tegenover staan ultiem personalistische stromingen, die stellen dat de persoonlijke ziel altijd zichzelf en persoonlijk zal blijven.

6. Het verklarend vermogen van de parapsychologische reïncarnatiehypothese

Een wetenschappelijke theorie staat sterker naarmate ze ook fenomenen kan verklaren waarvoor ze oorspronkelijk niet is opgesteld. Dit zogeheten *verklarend vermogen* (explanatory power) is ook aan de orde bij de reïncarnatiehypothese. Hieronder enkele voorbeelden.

6.1 Hoogbegaaftheid

Er zijn hoogbegaafde kinderen bekend die geboren worden bij ouders die zelf geen opvallende gaven vertonen. De gangbare wetenschap kan dit alleen aan een soort genetische mutatie toeschrijven, maar de reïncarnatiehypothese kan een verband leggen met een ontwikkelingsniveau dat een kind in zijn vorig leven had bereikt.

6.2 Tweelingen

Sommige eeneiige tweelingen vertonen grote verschillen die niet verklaarbaar zijn uit een verschillende sociale omgeving. Stevenson heeft dergelijke gevallen aangetroffen in combinatie met herinneringen aan vorige levens. Hieruit blijkt dat tweelingen twee onafhankelijke individuen zijn met eigen vorige levens en daardoor ook een verschillende geestelijke bagage.

6.3 Transseksualiteit

Kinderen die zich een vorig leven herinneren als lid van het andere geslacht kunnen gedrag vertonen dat cultureel doorgaans in verband wordt gebracht met dat geslacht. Sommige kinderen uiten de wens weer tot die andere sekse te gaan behoren. Reïncarnatie zou zo een deel van de verklaring kunnen bieden voor bepaalde gevallen van transseksualiteit.

6.4 Psychologische problemen van jonge kinderen

Kinderen kunnen al heel jong lijden onder psychische klachten die niet terug te voeren zijn tot lichamelijke factoren of de opvoeding. Het is goed denkbaar dat veel kinderen onbewust lijden onder problemen die betrekking hebben op vorige levens. Vanuit deze gedachte passen therapeuten zoals Tineke Noordegraaf en Anita Groenendijk in Nederland regressies naar vorige levens toe op kinderen met gedrags- of emotionele problemen.

6.5 Vreemde moedervlekken en geboortefwijkingen

Ian Stevenson stelt dat een aanzienlijk deel van de moedervlekken en geboortefwijkingen van mensen onverklaard blijven. Het is mogelijk dat ze te maken hebben met verwondingen uit vorige levens, ook als men daar geen bewuste herinnering aan heeft.

7. Herinneringen aan vorige levens

Als je uitgaat van de reïncarnatiehypothese, stel je al gauw vragen over welke mechanismen een rol kunnen spelen bij de herinnering aan vorige levens. Hoe komt het dat sommige kinderen bewuste herinneringen hebben aan vorige levens, en waarom lijkt dit niet te gelden voor veel andere kinderen?

7.1 Hoe aannemelijk is het dat we allemaal vorige levens hebben gehad?

Een simpele verklaring voor het feit dat sommige kinderen bewuste herinneringen hebben en andere niet zou kunnen zijn dat slechts een deel van de kinderen een vorig leven heeft gehad en dat de rest nooit eerder heeft geleefd. Het is echter zeer de vraag of dit de juiste verklaring is. Er zijn immers allerlei dingen die we ook tijdens een leven kunnen vergeten.

7.2 Welke bronnen van amnesie kunnen we veronderstellen?

Globaal genomen zijn er twee soorten bronnen voor *amnesie*, d.w.z. bewuste vergetelheid, namelijk organische factoren in het brein, zoals een hersenbeschadiging, en psychologische factoren, zoals verdringing.

Titus Rivas ontwikkelde een theorie volgens welke iedereen vorige levens heeft gehad. Iedereen zou volgens hem aanvankelijk, aan het begin van een nieuw leven, lijden aan enige amnesie doordat de nieuwe hersenen een volledige manifestatie van bewuste herinneringen verhinderen. Wie vervolgens, als het brein voldoende ontwikkeld is, opnieuw bewuste herinneringen terug kan

halen wordt bepaald door psychologische factoren. Men moet dan denken aan posttraumatische motieven, maar bijvoorbeeld ook aan een krachtige persoonlijkheid of sterke positieve hechting.

7.3 Personalisme en impersonalisme in verband met de kindertijd

Het debat tussen personalisme en impersonalisme heeft ook consequenties voor de manier waarop we tegen de kindertijd aankijken. Een impersonalist ziet in dit verband de kindertijd als een periode waarin een volledig nieuwe mens aan zijn leven begint. Er is sprake van slechts wat bagage uit het leven van een *vorige* mens, maar verder is dit leven volkomen nieuw.

Een personalist ziet de kindertijd eerder als een soort *revalidatieperiode* in wisselwerking met de rijping van het nieuwe zenuwstelsel, vergelijkbaar met de revalidatie van iemand die een neurologische laesie heeft opgelopen. Iemand gaat daarbij verder met zijn *eigen* bagage en niet met die van iemand anders.

7.4 Persoonlijke evolutie over meer dan een leven

Uitsluitend binnen het personalisme kan reïncarnatie opgevat worden als onderdeel van een persoonlijke ontwikkeling over meer dan een leven. Hierbij ontwikkelt iemand zichzelf steeds verder doordat het geheugen uit vorige levens in elk geval onbewust intact blijft.

De Indiase onderzoeker Jamuna Prasad heeft een onderzoeksprogramma opgezet waarbij gedragskenmerken uit het vorige en huidige leven met elkaar worden vergeleken en het kind ook na zijn jeugd verder wordt gevolgd. Op deze manier hoopt hij dat men kan vaststellen hoe *persoonlijke evolutie*, zoals persoonlijke ontwikkeling in dit verband vaak wordt aangeduid, werkt.

7.5 De invloed van herinneringen aan vorige levens op geestelijke gezondheid en levenshouding

Herinneringen aan een vorig leven hebben op de lange duur doorgaans een positieve invloed op iemands welbevinden en kijk op het leven. Erlendur Haraldsson heeft vastgesteld dat kinderen die zich bewust een vorig leven herinneren vaak voorlijk lijken. Hun eigen herinneringen spelen meestal een belangrijke rol bij hun zingeving.

7.6 Methoden om herinneringen naar boven te halen

Op het moment zijn er nog geen succesvolle methoden bekend waarmee men algemeen toegang zou krijgen tot eigen vorige levens. Hypnose en meditatie lijken soms goede resultaten te geven, maar dit geldt slechts in bepaalde gevallen. Er zal eerst meer studie nodig zijn van de mechanismen van herinnering en amnesie alvorens hier verandering in kan komen.

7.7 Herinneringen aan vorige levens bij dieren

Uitgaande van reïncarnatie bij mensen, is het vanuit de evolutietheorie zeker te verwachten dat ook andere dieren vorige levens kunnen hebben gehad. Er zijn tot op heden slechts weinig gevallen verzameld die wijzen op mogelijke herinneringen aan vorige levens bij dieren, maar dat kan zeker binnen afzienbare tijd veranderen.

8. Ervaringen in verband met een spirituele preëxistentie

Er zijn kinderen die herinneringen hebben aan een periode voor ze verwekt waren. Een Nederlandse vrouw, Henny van Sleuwen, wist bijvoorbeeld als kind nog dat ze haar moeder had

uitgekozen terwijl ze in een spirituele wereld verbleef. Ze vertelde haar moeder hoe deze eruit had gezien. Haar beschrijving kwam overeen met het uiterlijk van haar moeder voor ze zwanger was geraakt. Dit verbaasde haar moeder hogelijk omdat ze hier nooit met Henny over gepraat had.

8.1 Herinneringen aan een tussenperiode

Ook kinderen met herinneringen aan vorige levens kunnen nog herinneringen hebben aan een tussenperiode tussen het vorige leven en het huidige. Zo weten sommigen bijvoorbeeld nog dat ze als geest in de buurt van hun dode lichaam bleven en de begrafenis of crematie ervan waarnamen. Vaak is er ook sprake van een soort engelen die hen naar een andere, spirituele wereld meenemen. Daar krijgen ze uiteindelijk vaak de vraag voorgelegd bij wie ze willen incarneren en soms ook wat voor gevolgen de keuze kan hebben.

8.2 Overeenkomsten met bijnadoodervaringen

Tussenperiodeherinneringen komen qua thematiek sterk overeen met bijnadoodervaringen. Ze kunnen worden opgevat als een belangrijke bevestiging van de these dat bijnadoodervaringen ook een goed beeld bieden van ervaringen *na* de lichamelijke dood, in een hiernamaals.

8.3 Aankondigingservaringen

Bij een aantal gevallen van herinneringen aan vorige levens, hebben ouders en andere direct betrokkenen dromen, visioenen of ingevingen waarbij ze paranormale informatie lijken te krijgen over de herkomst van de ziel die bij hen komt incarneren. Dergelijke aankondigingservaringen kennen een parallel in zogeheten *departure dreams*, waarbij juist de nabestaanden uit het vorige leven informatie krijgen over de bestemming van hun overledene. Tibetaanse boeddhisten kunnen gebruik maken van dit soort informatie tijdens hun speurtocht op zoek naar overleden lama's.

8.4 Implicaties voor het beeld van een hiernamaals

Zodra je erkent dat het bewijsmateriaal voor de reïncarnatiehypothese momenteel sterk staat, zul je overeenkomsten tussen tussenperiodeherinneringen en aankondigingservaringen normaal gesproken van groot belang achten als bron van informatie over het hiernamaals. Ze moeten daarbij dan wel getoetst worden aan onder meer bijnadoodervaringen.

9. Reïncarnatie en zingeving

Reïncarnatie is van oudsher een spiritueel onderwerp geweest met implicaties voor iemands zingeving. Er zijn echter twee diametraal tegenovergestelde uitwerkingen van de relatie tussen reïncarnatie en zin mogelijk:

- Reïncarnatie is in essentie een negatief proces. Het houdt je gevangen in *samasara*, een zinloze cyclus van aardse wedergeboorten. In feite is reïncarnatieonderzoek daarbij een bevestiging van een negatief gegeven. Het kan wel nuttig zijn als geheugensteuntje dat samsara werkelijk bestaat, maar het onderzoek bevat in feite geen positieve boodschap.

- Reïncarnatie kan weliswaar in sommige gevallen minder prettige aspecten hebben, maar in het algemeen vormt het een noodzakelijk, nuttig onderdeel van een persoonlijk leerproces dat zich uitstrekt over vele levens. Reïncarnatieonderzoek biedt ons een wijds perspectief en plaatst ons huidige leven binnen een oneindige persoonlijke evolutie.

10. Karma

Binnen oosterse wijsgerige systemen is reïncarnatie bijna automatisch gekoppeld aan het begrip karma, en dat geldt ook voor westerse bewegingen die daardoor beïnvloed zijn.

In het reïncarnatieonderzoek is dit mogelijke verband tot op heden veel minder gemakkelijk te leggen. Er zijn wel aanwijzingen voor persoonlijke keuzes voorafgaand aan de aanvang van een nieuwe incarnatie en ook voor persoonlijke banden die zich uitstrekken over meer dan een leven. Maar het is veel ingewikkelder om allerlei eventuele specifiekere verbanden bloot te leggen.

Jamuna Prasad gaat er bovendien van uit dat karma een zeer subtiel proces is, wat het onderzoek nog verder zou bemoeilijken.

Het is afwachten of karma ooit nog prominenter op de wetenschappelijke agenda komt te staan. Wellicht kan dit alleen gebeuren als we meer zicht hebben op verbanden binnen één en hetzelfde leven, bijvoorbeeld in de vorm van een soort synchroniciteit.

Als u zelf ervaringen heeft met opmerkelijke herinneringen aan vorige levens, tussenperiodeherinneringen of aankondigingservaringen kunt u contact opnemen met de auteur (titusrivas@hotmail.com).